

Чинні програми з вивчення мовлення та корекції дефектів мовлення в дітей у дошкільних навчальних закладах

Заговори, щоб я тебе побачив.

Сократ

Пріоритети та перспективи розвитку системи дошкільної освіти визначені Державною цільовою програмою розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. (затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 629), новими соціальними ініціативами Президента України «Діти — майбутнє України» та Національним планом дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

При організації роботи в дошкільних навчальних закладах важливо зосередити увагу на виконанні таких ключових завдань:

- максимальне охоплення дітей дошкільною освітою та наданням їм якісних освітніх послуг;
- охорона життя і збереження здоров'я дітей раннього та дошкільного віку, у тому числі з особливими потребами; актуалізація питань безпеки життєдіяльності.

Державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості й вихованості дитини 6 (7) років перед її вступом до школи визначені Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція).

Базовий компонент дошкільної освіти України ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Реалізація Базового компонента дошкільної освіти забезпечується освітніми програмами та навчально-методичною літературою, що затверджена або рекомендована Міністерством освіти і науки України. Ось декілька з них, які стосуються розвитку та корекції мовлення у дітей:

- програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (авт. колектив О. О. Андрієтті, О. П. Голубович та ін.);

- програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» (наук. керівник В. О. Огнев'юк);
- освітня програма «Дитина в дошкільні роки» (наук. керівник К. Л. Крутій);
- програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» (авт. колектив О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін.);
- програмно-методичний комплекс «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонетичним недорозвитком мовлення» (авт. Ю. В. Рібцун).

Прийняття нової редакції Базового компонента як стратегічного документа, що окреслює державні стандарти дошкільної освіти, вимагає аналізу й об'єктивної оцінки готовності педагогів до розв'язання визначених завдань, зокрема перегляду й оновлення засобів і способів їх реалізації. На особливу увагу заслуговує і кадрове забезпечення дошкільних навчальних закладів.

Сучасна освіта потребує педагога-новатора, здатного впроваджувати у власну діяльність прогресивні ідеї, втілювати у практику інновації, не відмовляючись при цьому від добрих, вивіrenих часом традицій.

Працюючи за оновленою Базовою програмою, педагог виступає не лише провідником національного та загальнолюдського, а й носієм власного гуманістичного досвіду, особою, що здійснює вибір, приймає самостійні рішення в розв'язанні тих чи інших педагогічних завдань, створює сприятливі умови для розвитку виховання й навчання дошкільнят. Такий підхід дає змогу поєднати ідею так званої «стандартизації» з грамотною побудовою варіативного життєвого простору дошкільника. Ця програма апелює до педагога не лише як до наставника й вихователя, а й як до людини, яка протягом певного часу проживає спільне з дитиною життя, плекає її душу, відповідає за екологію її особистості, забезпечує почуття рівноваги й безпеки, комфорту й затишку. Важливі функції педагога — зберігати захисні сили дитячого організму, пом'якшувати жорсткі впливи довкілля на нього; уникати штучної змагальності, конкурентності, екстремальності в щоденному бутті; спрощувати процес соціалізації дошкільника, інтимізувати його життя; підтримувати безпечну для нього дистанцію та бажання визначити своє місце серед інших.

У новій редакції Базового компонента розвиток мовлення виокремлено в самостійну обов'язкову освітню лінію «Мовлення дитини», на відміну від попередньої версії документа, де завдання мовленнєвого розвитку дітей як самостійного напрямку цілісно

не були представлені, а розглядалися в структурі різних сфер життєдіяльності дітей. За такого підходу на перший план виходили загальні пізнавальні й соціальні завдання, а власне мовленнєві розпорошувалися, певною мірою губилися за ними. Малося на увазі, що педагоги самі розуміють особливе значення мови та мовлення в житті людини, і виокремлювати цю проблему за відсутності в дошкільній освіті академічного навчання мови немає потреби.

Освітня лінія «**Мовлення дитини**» передбачає формування в дитини культури мовлення та спілкування, засвоєння елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях. «Мова — це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова — це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова — це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнева діяльність народу», — так писав відомий український письменник Олесь Гончар. Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування — найвагоміше досягнення дошкільного виховання. Мова є «каналом зв'язку» для здобуття інформації із немовних сфер життя, засобом пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок з національним вихованням. Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається з різних видів говоріння та слухання, під час яких формуються мовленнєві вміння і навички. Вивчення української мови в дошкільних закладах передбачає виховання в малят інтересу та позитивного ставлення до української мови як державної.

Зміст Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) побудовано відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу, тобто спрямованості навчально-виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навченості та вихованості дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення рівня засвоєння дитиною змісту освітніх ліній, орієнтує освітян на цілісний і загальний розвиток дитини, підкреслює важливість закладення в дошкільному віці фундаменту для набуття в подальшому спеціальних знань та вмінь. У ньому зроблено акцент не на розв'язання окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на цілісному підході до формування мовно-мовленнєвої компетенції (у єдності її складників) як одного з ключових критеріїв і водночас вагомої умови становлення й розвитку мовленнєвої особистості дошкільника.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти проголошено комунікативну спрямованість роботи з розвитку мовлення дітей, адже оволодіння мовленням дає дитині змогу спілкуватися з оточенням, здобувати інформацію й обмінюватися з нею, що надзвичайно важливо для успішної соціалізації дошкільнят.

Наступним кроком на шляху до реорганізації та оновлення, відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», стала рекомендована Міністерством освіти і науки України комплексна Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина». Вона розроблена на виконання законодавчих і нормативних документів, що стосуються модернізації й оновлення змісту дошкільної освіти в Україні. Програмовий зміст освітньої роботи з дошкільниками представлено у розділах: «Діти раннього віку», «Наші малята», «Дослідники, чомусики», «Наша старша група», які відбивають картину цілісного розвитку різних сфер особистості дитини впродовж дошкільного періоду, забезпечують формування її життєвих компетентностей.

До кожного із цих розділів входить підрозділ «*Мова рідна, слово рідне*». У ньому визначено структурні компоненти змісту процесу формування мовлення дітей (розвиток мовлення, навчання мови, мовленнєве виховання й мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості).

Розвиток мовлення передбачає цілеспрямоване формування в дітей певних мовленнєвих навичок і вмій (чіткої й правильної звуковимови, доречного й усвідомленого добору слів чи інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі, зв'язне висловлювання про побачене, почуте, пережите тощо). Навчання мови передбачає практичне засвоєння й усвідомлення дітьми фонетичних, лексичних, граматичних, орфоепічних, семантичних, стилістичних норм, що склалися історично, та адекватне застосування знань про мовні норми в мовленнєвій діяльності. Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дітей інтересу й любові до рідної мови, поважного ставлення до неї як до скарбниці, надбання українського народу, прагнення висловлюватися граматично правильно, зрозуміло для інших, дотримуватися культури рідної мови тощо.

Запорука успішної реалізації комплексної програми — зміна ставлення педагогів до дітей, переважання форм спілкування з вихованцями на засадах партнерства, повага до дітей, віра в їхні можливості, що допоможе бачити кожную дитину окремо й добирати ефективні саме для неї форми роботи з дітьми. Програма стимулює розкриття творчого потенціалу педагогів.

Сьогодні освітяни в усьому світі зорієнтовані на те, щоб виростити компетентну особливість, не лише поінформовану, обізнану, вмiлу, а й гнучку, здатну адекватно діяти, приймати самостійні рішення, пристосовуватися до різних умов життя, визначати свої помилки, відстоювати власну гідність, реалізовувати природні можливості, самовдосконалюватися.

Індивідуалізація навчання виступає одним із провідних принципів сучасної дошкільної освіти і передбачає вдосконалення навчального процесу в дошкільному навчальному закладі з урахуванням індивідуальних здібностей кожної дитини, її навчальних досягнень, особливостей сприймання, мислення, уяви, темпераменту тощо. І сьогодні для нас актуальною є думка видатного українського педагога С. Ф. Русової: «Нам так бракує для відбудовання нашої держави, для освіти нашого народу освічених людей, що виховання дітей, підготовка педагогів набирає особливого значення. В наші часи бути гарним педагогом — це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки».

Програма розвитку, навчання та виховання дітей *«Дитина в дошкільні роки»* зорієнтована на цінності та інтереси дитини, врахування вікових можливостей, на збереження дитячої субкультури, на збагачення ампліфікації дитячого розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя малюка.

Основною метою цієї програми є забезпечення повноцінного фізичного, соціального, пізнавального та естетичного розвитку зростаючої особистості; полегшення входження дитини в широкий світ і розвинення її внутрішніх сил. У ній не виокремлено завдання мовленнєвого розвитку дітей як самостійного напрямку, а розглядаються вони в структурі різних сфер життєдіяльності дітей. Власне мовленнєві завдання розпорозувалися, певною мірою губилися за загальними пізнавальними й соціальними завданнями. Малося на увазі, що педагоги самі розуміють особливе значення мови та мовлення в житті людини і виокремлювати цю проблему немає потреби.

Програма розвитку дитини дошкільного віку *«Українське дошкiлля»* відповідає стратегічним завданням дошкільної освіти: реалізація особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти, прилучення дітей до системи цінностей культури, традицій українського народу, формування в дошкільників цілісної картини світу.

Мета програми — розширити змістовний компонент освітньої роботи з дітьми від двох до шести років, розкриваючи етнічні, історичні та соціокультурні особливості.

Ця програма побудована на принципах науковості, інтеграції, системності, комплексності, гуманізації змісту навчання та вихо-